

Cyrenaica.

Af

Professor Th. Classen.

Den store Interesse, der i vore Dage næres for Forholdene i Nordafrika, har foranlediget mig til her at give en kort Skildring af de Indtryk, jeg medbragte fra en Rejse til den italienske Koloni Cyrenaica i Sommeren 1921. Maalet for Rejsen var, foruden at studere Forholdene og Mulighederne paa det økonomiske Omraade, at undersøge, hvilke Steder paa Kysten der frembød de bedste Muligheder for Thunfiskefangst. Jeg blev derfor nødt til at foretage en Ekspedition i en almindelig Fiskerbaad langs Størstedelen af Cyrenaicas vestlige Kyststrækning og benyttede enkelte længere Ophold til ogsaa at foretage Udflugter til det indre af Landet.

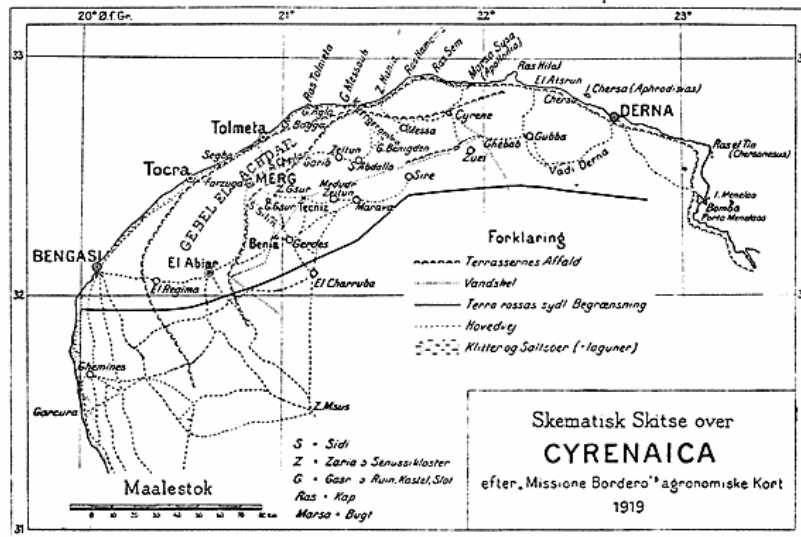
Den nuværende italienske Koloni, der indtil for faa Aar siden var et tyrkisk Vilajet, blev i den fjerne Oldtid koloniseret af Grækere. Byen Cyrene skal være grundlagt af Battos I Aar 630 f. Chr. Den ligger inde i Landet paa Højsletten ved den vandrige Kilde Cyre, af Araberne kaldet Ain-Scahat, „den evige Kilde“. Snart efter grundlagdes flere Byer, og alle naaede de en høj Grad af Blomstring. Landet fik Navnet Pentapolis efter de 5 vigtigste Handelssteder: Cyrene (arab. Grenna), Apollonia (Marsa Susa), Barka (Merg eller

Merdj), Teuchira (Tocra), Euesperides eller Berenice (Bengasi).

Det lille, rige Land var fra gammel Tid et af alle de opblomstrende Middelhavslande stærkt eftertragtet Bytte. Efter utallige indre Kampe, Opstande og dynastiske Stridigheder, kunde Landet ikke længere hævde sin Selvstændighed og maatte give sig ind under ægyptisk Overherredømme. Aar 96 f. Chr. blev det en fri romersk Forbundsstat og endelig Aar 74 en romersk Koloni. For Cyrenaica begyndte nu en ny Blomstringsperiode paa alle Omraader, men den tabte Selvstændighed vandt Landet dog aldrig tilbage. Aarhundreder igennem var det under romersk og byzantinsk Herredømme, indtil Araberne i det 7. Aarhundrede saffte sig i Besiddelse af det og begyndte deres Ødelæggelsesværk, der har gjort Landet til, hvad det nu er: et fra Naturens Haand rigt udstyret, men efterhaanden fuldstændig forsømt og forarmet Land. Det rige, blomstrende Distrikt, Middelhavets Kornkammer, med sine store, velhavende Byer, sin blomstrende Handel, Industri og Kunst, sit glimrende Agerbrug og sin fremragende Kvægavl, sine utallige Landejendomme og Vandingsanlæg og sine Millioner af Indbyggere forfaldt

efterhaanden fuldstændigt takket være den tyrkiske Regerings Uduelighed og den arabiske Befolknings Mangel paa Evne til at skabe kulturelle Værdier. Nu findes der i hele Landet kun en elendig, halvt nomadiserende Befolkning paa c. 170.000 Sjæle, der kun kummerligt frister Livet og periodevis hjem søges af Hungersnød og svære Sygdomme. Dog, Mulighederne for en ny Opblomstren er stadig til Stede, og da den italienske Styrelse, saa vidt jeg kunde bedømme det under mit korte Ophold, er udmærket, er Haabet ikke udelukket.

Ved den Overenskomst, der i Oktober 1920 blev sluttet

mellem den italienske Regering og Senussiernes Sheik, de arabiske Stammers religiøse og politiske Overhoved, blev der sikret denne forskellige Rettigheder, Titelen af Emir og en ret rundelig Appanage. Han beholdt desuden Jurisdiktionsmyndigheden i det indre af Landet, medens Italienerne derimod fuldstændig er Herre over det egentlige Kystdistrikt, Cyrenaicas Kystplateau. Sheiken forpligtede sig paa sin Side til inden en vis Tidsfrist at afvæbne alle sine irregulære Tropper, hvad der først endelig blev gennemført i Sommeren 1923.

Den Del af Landet, der kan komme i Betragtning ved Spørgsmaalet om Kolonisering, er egentlig kun den nordlige Del af Kystplateauet, o: den store Halvø, der strækker sig ud i Middelhavet, begrænset mod Øst af Sollum-Bugten, mod Vest af den store Syrte og mod Syd af Vandskellet mellem Middelhavet og Ørkenstepperne, der efterhaanden gaar over i Ørkenen Sahara. Terrainet hæver sig jævnt op fra Ørkenen, breder sig over et Kalkstens Underlag ud til et Plateau og sænker sig derefter terrasseformigt ned mod Havet. Paa nogle Steder naar Plateauet med stejle Skrænter tæt ud til Havet, paa andre Steder er der en mer eller mindre bred, flad Kyststrækning, der f. Eks. i Egnen om Bengasi udvider sig til en stor Slette.

Fig. 1. Brænding ved Klipperne ved Hania. Typisk Kystparti.

Kysten, der i høj Grad mangler gode Havnepladser, har kun i ringe Grad forandret Fysiognomi. Virkelige Niveauændringer er konstaterede ved Bengasi og ved Marsa Susa (Apollonias Havn), hvor Barth fandt en Del Grave, som var fuldstændigt overskyllede af Havet. Selv havde jeg Lejlighed til at besøge Ruinerne af Agla (Sidi-Said), 5 Mil Øst for Ras Tolmetta, hvor der efter min Mening ogsaa maa have fundet en lille Sænkning Sted, idet nogle Anlæg ved Havnen, hovedsagelig store runde Bassiner, der var udhuggede i Klippen og

øjensynlig havde været benyttede som Olje- eller Kornmagasiner, til Dels laa under Vandspejlet. Disse Sænkninger synes dog kun at forekomme i den vestlige Del; Schweinfurth har i alle Tilfælde konstateret en Hævning af Kysten i Tobruk.

Nu om Stunder er Bengasi den eneste Havn af Betydning paa hele Nord- og Østkysten. Den yder ganske vist med sin lille Mole, der stammer fra Tyrkernes Tid, kun Beskyttelse for Smaaskibe — større Skibe maa ankre paa den aabne Red — men er ikke desto mindre en medvirkende Grund til, at Bengasi nu hævder sin Rang som Hovedstad.

I Oldtiden, da Agerbruget stod i sin Blomstring, indtog Cyrene denne Plads. Dens Beliggenhed midt i det gamle Agerdyrknings- og Kvægavlsdistrikt var meget gunstig og derhos vel sikret mod Overfald fra Sø-siden ved den stejle Kyst, der let lod sig forsvare. Men af Hensyn til Søhandelen maatte den have en Havn, og ved Kysten ud for Cyrene rejste sig da Havnestaden Apollonia (Marsa Susa). Ved sin centrale Beliggenhed har den brede cyrenaiske Halvø udmærkede Betingelser for at drive Handel paa hele Middelhavsområdet, og det er let at forstaa, at den af Byerne, der i de gamle Kulturstaters Blomstringstid laa nærmest ved det egentlige Kulturcentrum, selv naaede den højeste Blomstring. Det var derfor naturligt, at Cyrene med Havnestaden Apollonia paa den Tid, da Grækenland stod paa Højdepunktet af sin Magt, voksede i Betydning og fordunklede alle andre Byer i Landet. Men ogsaa senere, da Cyrenaica blev afhængig af Ægypten, vedblev Cyrene at være den egentlige Hovedstad, om end de østlige Byer Darnis (Derna), Bomba og Tobruk, der laa nærmere ved den ægyptiske Hovedstad, vandt i Betydning, og længere Vest paa den blomstrende Agerbrugskoloni Barka fik en Udførselshavn for sine Produkter i den snart lige saa rige og mægtige Ptolemais. Denne hørte ogsaa i Middelalderen, ligesom Barka og Bengasi, til de vigtigste Byer i Landet. Som Sæde for Administrationen og som Garnisonsby er Bengasi, ligesom Barka (Merg), bleven bevaret fra det almindelige Forfald og begynder nu atter at vaagne til Liv. Der foreligger Planer til Udvidelse af dens Havn, men Udførelsen vil blive saa bekostelig, at den vistnok vil lade vente paa sig.

Den Dag, vi ankom med den ugentlige Damper fra Syrakus, blæste der inde fra Land en glødende hed Sydostvind, den berygtede Ørkenvind „Gibli“, der kan være meget generende, selv om den ikke som i Tripolis medfører det fine Flyvesand, der trænger ind i alle Revner og Porer.

Damperen kaster Anker paa Reden, Passagerer og Gods stuves ned i store Baade, og efter en god halv Times Arbejden mod Vind og Bølger naaer vi ind til den store røde Toldbygning, hvor Formaliteterne snart er overstaaede.

Det er vanskeligere at faa Adgang til den italienske Koloni end til Tunis og Marokko. Medens Franskmændene ikke kræver særligt Pasvisum for Besøg i disse Landsdele, maa enhver Italiener, der ønsker at rejse til Tripolis eller Cyrenaica, gennem den stedlige Politimyndighed indhente en særlig Tilladelse fra Generalguvernøren. Udlændinge maa foruden en saadan Tilladelse tillige have et særligt Kolonialpas, som det koster baade Tid og Besvær at skaffe til Veje. Denne strenge Kontrol med indrejsende anses for nødvendig for at hindre italiensk fjendtlig Propaganda blandt Araberne.

Set fra Søsideen gør Bengasi hverken noget imponerende eller tiltalende Indtryk. Guvernørpaladset og Resterne af den tyrkiske Fæstning er omtrent de eneste maleriske Partier; ellers rager kun enkelte Minareter og Kuppelen paa den store Moske op over den ensformige Masse af lave tyrkiske og arabiske Huse. Egnen er i det hele øde og bar, og af de mange skønne Haver, som forud gjorde Bengasi berømt, er intet tilbage. Endnu for c. 100 Aar siden var Byen dog omgivet af Palmelunde og Haver; nu er der kun to Palmelunde tilbage, en noget Nord for Byen og en paa Landtungen Punta Giuliana Syd for Havnen. Byen dækker et stort Fladerum og er omgivet af en Fæstningsmur. Befolkningen, 15—20.000 i Tal, bestaar for Størstedelen af Arabere og Jøder; den civile europæiske Koloni er endnu ret ubetydelig.

Købmændene er for en stor Del Italienerne, der behersker den foreløbig ikke meget betydelige Eksporthandel, dog med Undtagelse af Eksporten af Svampe, der fra gammel Tid hovedsagelig er i Hænderne paa Grækere, og som giver godt Udbytte. Smaahandelen i Bengasi som i de andre Byer i Landet drives væsentlig af Jøder, der i Aarhundreder, om ikke Aartusinder, har været bosiddende dér, og som til Tider har spillet en betydelig Rolle. Som i alle Byer ved den afrikanske Middelhavskyst er der ogsaa en lille Koloni af Maltesere, der beskæftiger sig med Fiskefangst.

Tæt ved Havnen ligger som Centrum i det europæiske Liv en stor Plads med et beskedent lille Haveanlæg, i hvis Midte der er opført en Estrade til Brug for Militærmusikken om Søndagen. Omkring Pladsen ligger Administrationsbygningerne, det store Kasino og nogle virkelig komfortable Hoteller, den romerske Bank og Parlamentsbygningen foruden en Del større og mindre

Kafeer. Om Aftenen finder man her næsten hele den europæiske Koloni og mange Arabere siddende ved Kaffeernes Smaaborde til langt ud paa Natten for at nyde den afrikanske Sommernats Kølighed.

Parlamentet, det første af sin Slags i en afrikansk Koloni, hvor det store Flertal af Befolkningen bestaar af Arabere, har øjensynlig bidraget til at skabe god Forstaaelse mellem de forskellige Befolkningsgrupper. Det bestaar af 60 Medlemmer, næsten udelukkende Arabere. Senussisheiken og Generalguvernøren har hver Ret til at udnævne 8 Medlemmer. Trods deres Talrig-
hed og Stilling i Forretninglivet har Jøderne ikke kunnet opnaa at sætte en Repræsentant ind, hvad der har foranlediget Regeringen til blandt de af den valgte 8 Medlemmer at vælge en Repræsentant for denne Gruppe. De europæiske Kolonier i Bengasi og i Merg har hver en Repræsentant; i Bengasi er det en Læge, fordi en saadan al Tid kan regne med et stort Antal arabiske Stemmer.

Som jeg tidligere har omtalt i min Beretning om Tripolis (Geogr. Tidsskrift 1921) spiller den europæiske Læge en ganske særlig Rolle i de muhamedanske Lande i Nordafrika. De indfødte har en ubegrænset Tillid til ham og er ham uendelig taknemlige for hans Hjælp, og Lægekunsten er her en Kulturfaktor, hvis Betydning man ikke tør undervurdere. For Araberne staaer Lægen som Repræsentant for den rene Menneskekærlighed og bliver som saadan betragtet som en Slags Helgen med Rang lige efter Marabuten. Som Eksempel paa den Hurtighed, hvormed Efterretningen om en Læges Nærværelse kan spredes blandt Araberne, skal jeg nævne, at min Rejseledsager, Lægen Professor A. W., to Dage efter vor Ankomst til den lille Flække Hania fik Besøg af syge Arabere fra Oaser, der laa 20—30 Kilometer derfra. Den italienske Regering har et aabent Øje for den Betydning, Lægen kan faa med Hensyn til at vinde de mistroiske Arabere; dens Repræsentant ved Senussisheikens „Hof“ er derfor ogsaa en italiensk Læge.

Stifteren af Senussiernes Sekt, den nuværende Senussisheik Sidi-Idris Bedstefader, var en religiøs Reformator, der forkyndte den rene islamitiske Lære. Da han begyndte at blive besværlig for den tyrkiske Regering og derfor blev forfulgt af denne, maatte han flygte til Afrika, hvor han snart vandt stor Indflydelse blandt Araberne i Tripolitani og Cyrenaica. Han grundlagde adskillige Klostre, der ogsaa efterhaanden vandt Indflydelse paa Befolkningen, særlig da alle rettroende rejsende, navnlig Pilgrimme og vandrende Dervisher kunde finde Herberg i dem. Ved Gaver af Jorder blev disse Klostre stadig rigere. Deres Priorer fik Ry for at

være stærkt rettroende, og deres moralske Autoritet voksede, saa at de snart af Befolkningen blev benyttede som Dommere i Stridsspørgsmaal, endog af Sheikjerne, der stadig laa i Strid med hinanden, og som ønskede en upartisk Afgørelse. Klostrene vandt derigenem ogsaa politisk Indflydelse og forøget Magt.

Senussisheikens Indflydelse paa Befolkningen er ikke bleven svækket ved Overenskomsten i El Regima; derimod er hans Forhold til Tyrkiet ikke godt, da de tyrkiske Nationalister og Tilhængere af den panislamitiske Tanke betragter ham som en frafalden. Hans ledende Stilling paa det religiøse Omraade anerkendes fuldt ud af Italienerne, men begge Parter er tilfredse med den skabte modus vivendi. Sidi-Idris boer i El Agilabia, og der vises ham næsten kongelige Æresbevisninger af Italienerne. Efter Forliget gav han Ordre til, at der ikke mere maatte røves fra Italienerne, hvad der hidtil havde været anset for fortjenstfuldt, og denne Ordre bliver strengt overholdt.

Men tilbage til Beskrivelsen af Bengasisletten. Jeg besøgte den flere Gange, og over alt gjorde den i Juni og Juli et ret trøstesløst Indtryk. Tidligere forpagtede indvandrede Berbere Jord af Araberne og anlagde Haver og Brønde til Vanding; men Krig, Uroligheder, Hungersnød og Sygdomme tvang Berberne til at trække sig tilbage til Oaserne i det indre, og da Araberne ikke i ringeste Maade interesserer sig for Havedyrkning, forfaldt Brøndene, Indhegningerne blev ødelagte, og Kvæget trængte ind i Haverne og nedtrampede hvad der endnu var tilbage.

Paa Sletten dyrkes Byg paa temmelig store Arealer; men da Regnmængden er meget vekslende og Dyrkningsmaaden meget primitiv, falder Høsten meget forskelligt ud. I 1921 var Nedbøren saa ringe (c. 250 Millimeter), at Udbyttet næppe dækkede Udsæden. I saadanne Misvækstaar tager Araberen atter sin Tilflugt til Haverne, sætter de endnu brugelige Brønde nogenlunde i Stand og dyrker lidt Grøntsager og Majs. Men da en saa uregelmæssig Dyrkning naturligvis kun giver ringe Udbytte, maa Araberen i de magre Aar sælge en stor Del af sine Faar og Geder til billige Priser for blot at kunne opholde Livet. I de gode Høstaar derimod forøges Hjorderne og Kvægpriserne forhøjes, da Araberen kun ugærne sælger sine Dyr, men foretrækker selv at spise Lammene og Mælkeprodukterne. I saadanne Aar drager Araberen ogsaa hellere op i Bjergene og lader Haverne ligge urørte. At samle Forraad til Brug i de mindre gode Aar tænker han ikke paa og synes i det hele taget ikke at bekymre sig om Fremtiden.

Kalkstensunderlaget er paa Sletten i Regelen dæk-

ket af et Lag „rød Jord“ (terra rossa, arab.: barka el. homra) af vekslende Tykkelse. Den er ganske som den, man kender fra Sicilien og Apulien; den giver ved tilstrækkelig Nedbør og ordentlig Behandling udmærket Udbytte. Efter Opgivelser af Direktøren for Landbrugsinstituttet i Cyrenaica bestaar den af omtrent 35 pCt. Ler, 50 pCt. Silikater og 2—3 pCt. Kalk og er meget rig paa plantenærende Stoffer. Det øverste Lag bestaar af støvfint Muld, der hindrer Udtørringen af de dybere liggende Lag; da Grundvandet derhos de fleste Steder staar temmelig højt, og Jorden er i Besiddelse af hygroskopiske Egenskaber, er Jordbunden som oftest fugtig allerede i ringe Dybde.

Forsøg har godtgjort, at man ved grundig Behandling af Jorden kan avle indtil 100 Fold Byg. Men Araberens Dyrkningsmaade bestaar i, at han saar Kornet straks efter den første Regn og bagefter med Træplov oproder Jorden til en Dybde af 2—3 Centimeter. Pløjning før Saaningen finder kun undtagelsesvis Sted. Hvor meget der ved denne Behandlingsmaade bliver fortæret af Fuglene og bortført af Vinden, er ganske uberegneligt. Desuagtet kan Byggen i gode Aar give 14-15 Fold.

Da Hveden er langt mindre modstandsdygtig over for Tørke end Byggen, dyrkes den næsten ikke paa Sletten, hvor Nedbøren gennemsnitlig kun er 420 Millimeter; Bjergetegnene og den østlige Del af Landet er i saa Henseende gunstigere for Hvedeavl.

Af Interesse er de paa Sletten forekommende Karstdannelser, Doliner, 5: underjordiske Vandløb og Huler; hvor de findes, siver Regnvandet hurtigt ned i Kalkstenen og gaar derved tabt for Plantevæksterne. Oldtidens berømte og sagnrige Lethesflod, der kommer til Syne i en underjordisk Grotte nogle Kilometer fra Bengasi, fører ret betydelige Vandmasser med sig ud i Havet, uden at de kommer til Nytte.

For Nedbørens Vedkommende kommer det jo ikke alene an paa Størrelsen, men ogsaa paa dens Fordeling paa Aarstiderne. I Cyrenaica ser man helst, at Regnen paa Slettelandet ikke hører op før i Marts, hvis man skal kunne gøre Regning paa en god Høst. Ejeren af en gammel Have i Nærheden af Bengasi fortalte os, at Haven, der var c. 8 Hektarer stor, næsten hvert Aar ved Begyndelsen af de store Efteraarsregnskyl blev fuldstændig oversvømmet af Vandet, som kunde naa en Højde af 1 Meter; men lige saa hurtigt som det kom, forsvandt det igen gennem over- og underjordiske Afløb. Derfor stod hvert Træ i Haven i en Fordybning, der skulde opsamle Vandet. Saadanne Oversvømmelser gentager sig i Regelen flere Gange i Løbet af Efteraaret og Vinteren.

Ved vort Besøg var Druerne næsten modne, men dog ret syrlige. De bliver overhovedet aldrig saa søde paa svær Lerjord som paa lette, varme, sandede Jorder. Ejerne tør forøvrigt ikke lade Druerne hænge, til de bliver fuldmodne, da de mange Shakaler fra Stepperne klatret over selv de højeste Indhegninger for at faa fat i dem.

Dadlerne fra Bengasi er daarlige. De er nok søde, men smaa, lidet kødfulde og lidet holdbare. Grunden dertil maa væsentlig søges i Jordbundsforholdene, idet Daddelpalmen, som Araberen siger, fordrer at staa med Fødderne i Vand og Hovedet i Ild. Men selv i Tripolis med sit langt varmere Klima trives Daddelpalmen ikke særlig godt, først Syd for Tunis naar den sin fulde Udvikling. Heller ikke Oranger, Mandariner og Citroner er videre gode i Bengasi; derimod trives de øvrige Frugttræer udmærket. Vinstokken kan nøjes med hvad der tilføres den af Væde gennem Efteraars- og Vinterregnen, medens Frugttræerne og Grøntsagerne fordrer kunstig Vanding, navnlig i regnfattige Aar.

Forhen har det røde Jordlag paa Bengasisletten efter al Sandsynlighed været tykkere, idet man ved sindrige hydrotekniske Anlæg sørgede for, at det ikke blev skyllet bort i Regntiden. Ogsaa den langt rigere Vegetation hjalp til at fastholde Mulden; men Græs-dækket er nu tildels ødelagt af Arabernes store Hjorder, idet Faarene rusker Græsset op med Rod og tramper den fine Jord løs, saa at den rives med af Regnskyllene. En Del af Mulden aflejres paa dybere liggende Steder, men meget trænger gennem opstaaede Revner ned i Dolinerne og gaar til Spilde. En saadan Bortskyning af Jorddækket i Regntiden finder naturligvis ogsaa Sted i andre Dele af Landet. I Gebel el. Achdar f. Eks. ser man mange Steder den nøgne Klippegrund rage frem, medens Mulden er skyllet bort og aflejret i Dalstrækninger, hvorfra der ikke er Afløb, og hvor den da kan naa en betydelig Tykkelse, f. Eks. paa Sletten om Merg c. 100 Meter.

I Oldtiden var der tværs over alle Dale og alle Furer paa Skraaninger bygget talrige Dæmninger for at standse den Muld, der førtes med af Regnvandet. Ved denne Foranstaltning forvandlede Dalen efterhaanden til en bred Trappe med Terrasser af frugtbar Muld. Dæmningerne var opførte af tilhuggede Sten; deres Højde og indbyrdes Afstand rettede sig efter Terrainets Heldning. Nogle Steder var Mellemmurene 100—200 Meter. Arbejdet og Udgifterne ved Anlægene opvejedes rigeligt ved Udbyttet af de frugtbare Marker og Haver, der opstod paa de brede Terrasser. Af Dæmningerne er der endnu mange tilbage, flere Steder endog nogenlunde ubeskadigede, saa at de ved ringe Istandsættel-

ser atter kunde opfylde deres Bestemmelse; men Araberne gør intet i saa Henseende og vilde hellere sulte end paatage sig Arbejdet.

Det lyder næsten utroligt, at dette Land, som i Oldtiden forsynede Halvdelen af Middelhavslanene med Hvede, Byg og Olje, nu ofte er nødt til at indføre Byg og ikke frembringer en Draabe Olje mere. I Krigsaarene, da Forbindelsen med de øvrige Middelhavslande var saa godt som afskaaren, har Hungersnød og Sygdom bortrevet omtrent Halvdelen af Befolkningen. Hele Familier uddøde, og havde den italienske Regering ikke grebet energisk ind, vilde det være gaaet endnu værre.

I Nærheden af Bengasi besøgte vi den tidligere saa bekendte Have, der tilhørte de katholske Missionærer (Padri Giuseppini). Disse Patere er nu vendt tilbage til Italien og har forpagtet Haven til Arabere, naturligvis med et meget sørgeligt Resultat.

Tæt derved ligger Uffizio Agrario's c. 7 Hektarer store Have og Planteskole. Her tiltrækkes navnlig i stort Omfang amerikanske Vinstokke, der ikke angribes af Phylloxeraen. Nordafrika har hidtil været forskaaret for denne Svøbe for de vindyrkende Lande; derfor er Indførsel af europæiske Vinstokke ogsaa forbudt alle undtagen Landbrugsforsøgsstationen; men denne maa naturligvis garantere for, at den ikke indfører inficerede Planter. Ogsaa Eukalyptus, Akasier, Mimoser, Mandel- og Ferskentræer opelskes i Mængde. Desuden finder man her de sædvanlige Frugttræer og mange andre Planter, saasom Ricinus, meksikanske Agaver, af hvis Trævler der laves meget holdbare Snore, Jordnødder og navnlig Oliventræer, der tiltrækkes i Hundredtusindvis. Under gunstige Betingelser begynder Oliventræet allerede at bære rigelig Frugt, naar det er 6—7 Aar gammelt. Vinstokken bærer paa Sandjord allerede i det tredje Aar; den beskyttes mod Hentørring ved at holdes saa lav, at den næsten ligger hen ad Jorden. Ricinstræet skyder ligefrem fabelagtig hurtigt i Vejret. Vi saa et treaarigt Træ, der var over 7 Meter højt og havde en stor, smuk Krone.

Landbrugsinstituttet giver Kolonisterne og Araberne Aflæggere og Planter uden Betaling og giver Vejledning angaaende Plantning og Pasning. Den italienske Regering gør ogsaa meget for at fremme Landbruget, saaledes er f. Eks. alle Landbrugsmaskiner og Redskaber fri for Indførselstold; og for Indførsel af Landbrugsmaskiner og Tillægskvæg, for Inddragning af nyt Land under Kultur, Istandsættelse af gamle Brønde og Cisterner o. s. v. udsættes Pengepræmier, der i mange Tilfælde beløber sig til $\frac{1}{2}$ af Omkostningerne.

I Nærheden af Bengasi anlægges der nu store Vin haver af Europæerne. Jorden bliver godt gennempløjet, der graves dybe Rander, og naar Jorden har ligget brak i nogle Maaneder, plantes de unge Vinstokke i Randerne og trives uden kunstig Vanding.

De faa Palmegrupper og Haver, der endnu findes i Omegnen af Byen og benævnes „Oaser“, har alle et lige forsømt Udseende. Med ringe Anstrengelser kunde de atter bringes i god Kultur og vilde da kunne forsyne hele Bengasi med Grøntsager og Frugter. Ogsaa til Anlæg af Mejerier vilde de egne sig, da Græsset vokser utrolig hurtigt, hvor der er Vand, og Lucerne giver Afgrøde indtil 12 Gange om Aaret. Men paa Torvet i Bengasi ses ingen Mejeriprodukter ud over Faareost og Faaresmør. Det sidste er næsten uspiseligt for Europæere, der maa nøjes med det ikke særlig delikate Smør i Blikdaaser.

Mod Syd udvider Bengasisletten sig. Den nøgne Klippegrund stikker mange Steder frem, medens der paa andre Steder er et mer eller mindre tykt Lag rød Jord, der dog efterhaanden taber sit Særpræg og mere og mere antager den afrikanske Steppejords typiske Karakter. Flere Steder saa vi Bygmarker; de fleste var paa Grund af den tørre Sommer allerede afhøstede, men paa nogle af dem havde man ladet Sæden staa, da det paa Grund af den dyre Arbejdskraft ikke kunde lønne sig at høste den; den bliver da simpelt hen rusket op. De sydlige Dele af Sletten gennemkrydses af Karavaneveje til Oaserne i det indre.

Langs Kysten løber et Klitbælte paa omtrent et Par Hundrede Meters Bredde. Inden for Klitterne strækker sig Saltstepper, der om Sommeren tager sig smukt ud med deres tætte Tæppe af saftiggrønne Saltplanter, og hvor man hist og her støder paa rigtige Saltsøer. Efterhaanden antager Stepperne et Udseende, der minder om de tripolitanske Steppers. Men i Stedet for Halfagræsset, der i store Mængder udføres fra Tripolis til Europa til Brug ved Papirfabrikationen, vokser her en Overflod af Espartogræs (*lygeum spartum*), som tidligere blev eksporteret til Middelhavslandene, men som Araberne nu selv benytter til Forarbejdning af Snore, Reb m. m. Ved Carcura træffer man den typiske Saharaplante *Artemisia herba alba*, hvoraf der udvindes en fint duftende Olje, der spiller en stor Rolle i den orientalske Parfume-fabrikation; og efterhaanden optræder der flere og flere Repræsentanter for Ørkenfloraen.

I disse Egne har Kamelopdrætningen fra gammel Tid staaet meget højt, og Kamelerne herfra er bekendte for deres Hurtighed og Udholdenhed. Ifølge Rohlf's blev

der i Begyndelsen af dette Aarhundrede aarlig eksporteret c. 5000 Stykker derfra til Tyrkiet, Ægypten m. fl. Lande.

Mellem Klitterne anlægges Beduinerne her nogle ejendommelige Smaahaver, kun et Par Kvadratmeter store. Klitterne yder Læ mod Vinden, og som Beskyttelse mod Sandet, der stadig risler ned fra Klitterne, omgives Haverne med et tæt, knapt 1 Fod højt Rørhegn. Som oftest er Haverne ved saadanne Hegn yderligere inddeelt i smaa Kvadrater, saa at det hele ser ud som Børnehaver, og dog ernærer hele Familier sig af Udbyttet, der navnlig bestaar af Tomater og nogle græskaragtige Frugter.

I selve Ghemines var Haverne ganske kønne at se til, men daarlig holdte. Daddelpalmen trives allerede bedre her og nærmer sig i Udseende den tripolitanske. Særlig smukke var Druerne.

I Oldtiden var Kysten langs den store Syrte berømt for sine Trøfler, som i Massevis blev sendte til Rom. Nu til Dags har man ganske glemt deres Eksistens; men de maa vel findes der endnu.

Langs hele Bengasislettens Kyst ser man inde ved Strandkanten Dynger af Vandplanter, der af Stormen er revne løs fra Havbunden og af Bølgerne er taarnede sammen til hele Smaabanker paa et Par Meters Højde. Set fra Søsiden giver de Kysten Udseende af en af Havet afgnavet Klippe-kyst. I haardt Vejr søger Svampeskuderne Ly for Brændingen i de smaa Indskæringer mellem Plantebankerne. Det fine Sand, der her mange Steder dækker Strandbredden, benyttes af Havskildpadderne som Æglægningspladser; om Natten kravler de op og lægger Æggene i det lune Sand og overlader saa Udrugningen til Solvarmen. Men kun de færreste naar at blive udviklede, da de er stærkt efterstræbte som Delikatesser af Mennesker og Dyr paa de Egne.

Nordost f. Bengasi bliver Sletten smallere og smallere, idet Bjærgene, Gebel el Achdar, nærmer sig mere og mere til Kysten. Sletten taber sin nøgne Karakter, og stadig større Flader dækkes af tæt Buskads af Mastixpistacier, hist og her afbrudt af Bygmarker. Ved Tokra, det gamle Teuchira, naar Bjærgene tæt ud til Havet. I Oldtiden havde Byen gode Forbindelsesveje med de agerdyrkende Egne længere inde i Landet og ved Kysten Øst paa og desuden en lille, naturlig Havn, der var udvidet og forbedret ved omfattende Moleanlæg, men som nu er i en daarlig Forfatning. Byen havde Betydning baade som Søhandelsstad og som Mellemstation for hele Samkvemmet mellem Landets østlige og vestlige Egne. Nu er den som Cyrenaicas øvrige Byer kun en Ruinhob, paa hvilken der hæver sig et lille

italiensk Fort. De i Klippen udhuggede Kassematter, Levninger af den gamle Befæstning og i Oldtiden maaske ogsaa benyttede til Oplagsrum for Varer, bruges nu som Stalde for Garnisonens og de omboende Araberes Kvæg.

Her bøjer Automobilvejen til Merg af fra Havet, følgende den gamle Vej, men endnu ret primitiv. Italienerne har iøvrigt med Iver taget fat paa Anlægget af et Net af Automobilveje, der dog foreløbig væsentlig anlægges ved militær Foranstaltning til Forbindelse mellem de enkelte smaa Forter og Garnisonerne, men som senere hen tænkes forbedrede og udvidede med Henblik paa Kolonisering. Allerede nu kan man køre med Lastautomobiler fra Bengasi over Merg til Cyrene, maaske endog til Derna.

Som allerede omtalt falder Cyrenaica terrasseformigt ned mod Havet. Den første Terrasse, der er gennemskåret af dybe Dale og Slugter, naar i Gebel el Achdar en Højde af c. 300 Meter og er højest i den østlige Del af Landet.

Længst mod Øst og skilt fra det øvrige cyrenaiske Kystplateau ved en Indsænkning ligger det isolerede Parti, Gebel el Akabah, som jeg ikke personlig har besøgt. Det adskiller sig fra Gebel el Achdar ved at være fuldstændig blottet for Trævækst, men har iøvrigt en typisk Middelhavsflora, usædvanlig frugtbar Agerjord og yppige Græsgange.

Bag den første Terrasse hæver den anden sig stejlt op. Overfladen er en bakket og bølgeformet Højslette, som kun gennemskæres af ganske enkelte Dale og som hæver sig jævnt til Vandskellet mellem Middelhavsbasinet og Saharabækkenet. Vandskellet strækker sig omtrent parallelt med og i en gennemsnitlig Afstand af 40 km fra Kysten fra El Abiar til Ghebab, Sydøst for Cyrene, hvor det bøjer skarpt mod Sydøst. Det højeste Punkt er i Følge Haimanns Opgivelser 850 Meter. Fra Ras Hilal og videre mod Øst gaar de to Terrasser over i hinanden, og Landet sænker sig ned mod Derna og Bugten ved Bomba. Nedbøren bliver her ringere og Landets Natur mere ørkenagtig. Grænsen for „terra rossa“ (jvfr. Skitsen) er ligeledes Grænsen for Middelhavsfloraen, og Syd herfor faar baade Vegetationen og Jordbunden efterhaanden et fuldstændig afrikansk Præg.

Floraen paa Terrasserne og i Ørkenforlandet (zona predesertia) har samme Karakter som i Middelhavslandene. Daddelpalmen, der er typisk for Nordafrika, findes kun i større Antal i de vestlige og østlige Dele af Landet, henholdsvis i Egnen om Bengasi og atter ved Derna, hvor Dadlerne egentlig først er af en saadan

Kvalitet, at de kan siges at spille en væsentlig Rolle. Derna danner i det hele taget en Undtagelse fra den øvrige Del af Kysten. Den ligger lunt i Læ af Bjærgene, og i dens Haver dyrkes som i Middelhavslandene bl. a. Oliven, Æbler, Pærer og Mandler og desuden Dadler og udmærkede Bananer, der ellers ikke findes i Landet.

Hele den første Terrasse benævnes „de grønne Bjærg“ (Gebel el Achdar), fordi den for største Delen er beklædt med tæt Skov, noget der ellers ikke forekommer i Nordafrika undtagen paa Skraaningerne af Atlas. I Oldtiden var Cyrenaicas Skove berømte; der eksporteredes Trækul i Mængde, og Skibsbygningskunsten blomstrede. Hele Middelalderen igennem var de ranke Cypresstammer fra Cyrenaica søgte som Mastetræer. I den nyere Tid blev der i den østlige Del paa Foranledning af en tyrkisk Pasha startet en Eksport af Skibstømmer, hvorved store Skovstrækninger ved planløs Hugning blev ødelagte. Tyrkerne sendte ogsaa Telefonstænger i Mængde til alle Dele af Riget, ligesom der gik store Ladninger af Træ og Trækul til de skovfattige nordafrikanske Lande. Italienerne har siden deres Besættelse af Landet forbudt Udførsel af Træ og Trækul for at faa en rationel Skovdrift i Gang. Forsøget støder imidlertid paa næsten uovervindelige Hindringer, navnlig er det saa godt som umuligt at værne Skovene mod Araberne, der ikke har mindste Forstaaelse af Sagens Betydning.

Skovene bestaar hovedsagelig af Enebærtræer (*juniperus phœnicea*); men der findes dog ogsaa Johannesbrødtræer, Jordbærtræer, paa sine Steder en Cypresart med horizontalt voksende Grene (*cypressus horizontalis*), der ligner Zedertræet fra Libanon, samt Ege- og Oliventræer. Underskoven bestaar foruden af Enebærtræer navnlig af *Pistacia lentiscus* og *Rhus oxyacanthoides*. Af sidstnævnte faas de værdifulde Zappinorødder, der ligesom Rødderne af *Cistus salvifolius* anvendes som Farvestof. Eksporten var i 1904 omtrent 150000 kg.

Man maa ikke forestille sig den nordafrikanske Skov som vore nordiske. Italienerne skelner her mellem „bosco“ (Højskov), hvor Underskoven kun spiller en ganske underordnet Rolle, og „macchia“ (Kratskov), der opstaar ved, at de store Træer ved stadig Hugning efterhaanden viger Pladsen for Underskoven. Saa-danne Skove med væsentlig buskagtig Bevoksning opstaar i Middelhavslandene over alt, hvor Skovdriften ikke er rationel. Skovene i Cyrenaica gør absolut ikke noget gunstigt Indtryk. I de sidste tusind Aar har de ikke kendt til Skaansel; enhver, der ønskede Brænde, tog

hvad han vilde og hvor det var ham bekvemtest, hvorved der naturligvis blev ødelagt meget mere, end der virkelig blev brugt. Efter arabiske Begreber tilhører Skoven Gud og ingen andre, altsaa heller ikke Staten eller Regeringen, og enhver kan skalte og valte med den, som han vil, der er nok til alle. Ud fra denne Forestilling behandler de Skovene med en utrolig Vandalisme. Har Araberen f. Eks. Brug for en Pæl, saa tænder han ganske simpelt Ild nede ved Roden af en stor Cypress, og naar saa Stammen er brændt over og Træet styrtet om, tager han saa meget, som han har Brug for af den ikke forkullede Del. Resten lader han ligge til ingen Nytte; ofte breder Ilden sig og fortærer hele Grupper af Træer. At fælde mindre Træer paa denne sindrige Maade vilde ikke være saa heldigt, da de paa Grund af deres store Harpiksholdighed vilde blive helt forkullede; derfor udsøger man sig de største Eksemplarer. En Sav er Beduinerne aldrig i Besiddelse af, selv om de opholder sig nok saa meget i skovrige Egne, og at arbejde med Økse er ogsaa for besværligt. Man kan forestillesig, hvad dergaart til Spilde paa denne Maade.

Jo længere man kommer ind i Skoven og bort fra Kysten, desto højere bliver Træerne. Dog er de store Træer som oftest samlede i Grupper, medens Mellemrummene udfyldes af tæt Underskov eller af Lysninger, som er bevoksede med 15—20 Ctmter højt, silkeblødt Græs, der er særlig yndet af Faarene. Enebærtræerne minder i Udseende mest om de kendte pyramideformede Cypresser, de er slanke og har en rødlig Stamme. Paa varme Dage er det en Nydelse at passere en Enebærskov paa Grund af den harpiks- og terpentintagtige Vellugt, der strømmer En i Møde, men som dog til Tider kan virke næsten bedøvende.

I Dalstrøgene paa den første Terrasse støder man paa talrige Rester af en urgammel Kultur. I de stejle Klippevægge er der alle Steder indhugget Huler, som øjensynlig i Oldtiden har tjent som Opholdssted for et anseligt Antal Mennesker og Dyr. I de lettere tilgængelige Dale beboes disse Huler nu til Dags af mange arabiske Familier med deres Kvæg. Paa høje Punkter inde i Skovene ligger talrige Ruiner; men der er i Regelen ikke andet tilbage end de Kvaderstens Fundamenter, nogle Cisterner og enkelte Brønde. Enkelte Steder er der dog bevaret saa meget, at man kan danne sig en Forestilling om Bygningernes oprindelige Udseende. De stammer alle fra Romertiden og ligger for de flestes Vedkommende i Nærheden af større Pletter af god Agerjord. Det er dels Landejendomme, der har tilhørt rige Kolonister, dels stærkt befæstede Kasteller, hvis Besætning selv dyrkede hvad den havde Brug for.

En Mærkværdighed, som man træffer i Skovene paa den første Terrasse, er en Mængde „Stier“, omtrent 1 Fod brede, der snoer sig paa kryds og tværs ofte Kilometer vidt over de græsbevoksede Lysninger og ind imellem Trægrupperne. Det er Veje, som Myrene har anlagt og vedligeholder til Forbindelse mellem de mange Tuer, og som de holder saa fint rensede som et nyfejlet Logulv.

Paa en Udflugt, som jeg foretog fra Merg til Cyrene tog vi først med Lastautomobil ad den ny Vej, der bliver anlagt fra Tocra til Cyrene, og som ved Farzuga bøjer af fra den gamle Vej, der gik over Merg, idet Mergdalen i Regntiden bliver saa opblødt, at de derværende Veje bliver ufarbare. I Sidi Cheila havde nogle Soldater og Arbejdere, der var beskæftigede med Vejanlægget, netop afdækket den gamle romerske Landevej, hvis dybe Spor af Hjul vidnede om, at den havde været stærkt befærdet. Længere var Vejen ikke farbar for Køretøjer, saa at vi derfra maatte fortsætte til Hest, ledsagede af nogle Arabere og Soldater (Askeri). Disse sidste var lige som de fleste italienske Kolonialtropper hernede Abyssiniere fra Kolonien Erytrea. De er kristne, vel disciplinerede og ikke at foragte som Soldater. Det er høje, smukke Folk, mørke og ofte med ædle Profiler, der minder om gammelægyptiske Statuer. Deres Beklædning bestaar af en Militærfrakke, Knæbenklæder, Vicklers og en høj, rød Fez. De er alle barfodede, da de europæiske Støvler kun er dem til Gene. De er utrolig udholdende, og saavel paa Sletter som i Bjerge bevæger de sig i Regelen i et kort Løb selv i den værste Hede. Jeg har set italienske Militærkort, paa hvilke Afstandene var anførte i Marchtimer; i Klammer var anført et andet Tal, der al Tid var 25 til 30 pCt. lavere, og som angav den Tid, det erytreiske Mandskab brugte til samme Vejlængde. Folkene er flinke, intelligente og trofaste, frem for alt absolut re geringstro.

Medens vi red til El Garib ad de vanskelige Skovveje i Bjergene og under Tiden helt uden for Vejene, tilmed paa den varmeste Tid af Døgnet, løb en Erytreer hele Tiden forud for os og bar Officerernes Jagtvaaben, øjensynligt uden at føle sig anstrængt. Selv naar vore Heste travede godt ud, var han stadig foran; og da vi naaede El Garib, var Hestene i alle Tilfælde mere anstrængte end han.

De abyssiniske Tropper medfører fra Hjemlandet deres kostbare Mulæsler, der er særlig egnede til Ridebrug i de uvejsomme Bjerregene. Det er slankt byggede, meget smukke Dyr med et fint Hoved og spinkle Koder, temmelig højbenede, lysegraa eller isabellafarvede med

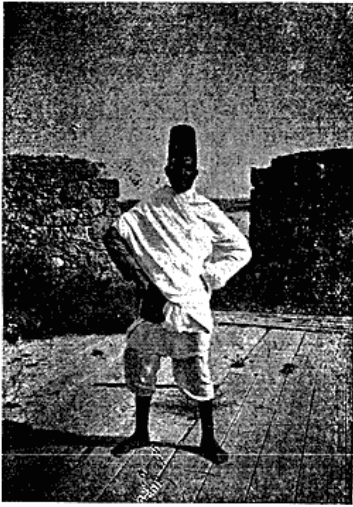

Fig. 2. Erytreisk Soldat.

en sort Stribe paa Ryggen. Det er en Krydsning af særlig gode, lette Hopper og det abyssiniske Vildæsel, meget intelligente Dyr, men svære at tæmme. Deres Gangart er en hurtig Pasgang. De vurderes meget højt, da de hidtil ikke har kunnet opdrættes andre Steder, fordi det abyssiniske Vildæsel ikke kan trives udenfor sit Hjemland. De løber som en Hund efter deres Herre, men lader sig ikke indfange eller ride af nogen anden. Der findes ikke mange af dem, og de sælges ikke til private. Deres staalfaste smaa Æselhove bliver ikke beslaaede, hvad der letter deres Klatren i Bjergene. Abyssinierne rider da ogsaa ned ad Skrænter, ad hvilke enhver Hest, selv den cyrenaiske, der dog ikke er daarlig til at klatre, vilde knække Halsen paa sig selv og sin Rytter.

Paa den anden Side af Sidi Cheila ligger en flere Hektarer stor Slette. En ringe Del af den er opdyrket, og her vokser nu lidt Byg; tidligere har der øjensynlig været veldyrkede Marker eller Haver. Midt paa Sletten ligger en isoleret Klippe, kronet af Ruinerne af et Kastel, og bag denne strækker den græsbevoksede Højslette sig som en Sø med skovkransede Bredder, kun afbrudt af enkelte Grupper af gamle Oliven- og Johannesbrødtræer. Hyppigt ser man Ruiner af Kasteller med deres vidtstrakte Bygninger, omgivne af kæmpemæssige Oliventræer. Som oftest findes ogsaa Resterne af Oljeperserne, der har hørt til Ejendommen, og Forraadskældrene, i hvilke Vinen og Oljen blev lagret, samt Levningerne af en Mængde større og mindre Cisterner. Disse er udhuggede i Klippen og beklædte med en forbavsende stærk, vandtæt Cementmasse, der paa mange Steder eksisterer endnu og er meget mere modstands-

dygtig end selve Klippen. Gennemsnitlig har de vel kunnet rumme 200—300 Kubikmeter Vand, der aabenbart ogsaa blev brugt til Vanding af Haverne, og — henset til den uhyre Mængde Cisterner, der findes — muligvis ogsaa af og til til Vanding af Markerne.

Ved Begyndelsen af det smukke brede Dalstrøg ved El Garib hører Skovene op. Her maa i gamle Dage have været et Centrum for Havekultur, og her løb ogsaa Hovedvejen til Cyrene. Der ligger en gammel muhammedansk Kirkegaard, hvis Mindesmærker og Indhegning stammer fra de mange Ruiner.

Paa de omliggende græsbevoksede Højder vokser en Mængde tusindaarige Oliventræer. Man fortalte mig, at naar Frugterne er modne, er Jordbunden dækket af et $\frac{1}{4}$ Meter højt Lag af Oliven; Faarene og Gederne æder en Del af dem, men den største Del raadner op, da Araberne ikke gider gøre noget ved dem, og Europæerne hidtil ikke har kunnet udrette noget paa Grund af de umulige Ejendomsforhold.

Klimaet i Cyrenaica er endnu gunstigere for Oliventræet end Klimaet i Tunis, hvorfra man som bekendt faar den bedste Olivenolje i Verden. Men for at Træet skal kunne bære gode Frugter, der kån give god Olje, kræver det omhyggelig Pleje, frem for alt Beskæring. Faar Træet Lov at gro, som det vil, kommer der alt for mange Grene og Rødkud, Bladene bliver smaa ligesom Frugterne, der tillige bliver baade kød- og oljefattige. Vildtvoksende Træer skal dog, efter Specialisters Udtalelser, ved fornuftig Behandling i Løbet af nogle Aar atter kunne bringes til at give et Udbytte, der mange Gange vilde dække Omkostningerne; man ser deraf, hvilke Rigdomme der her er gaaet og stadig gaar tabt.

En væsentlig Grund til de herskende elendige Tilstande maa søges i Ejendomsforholdene i Landet. Under Krigen i Tripolis, Verdenskrigen og Krigen med Senussierne er største Delen af de tyrkiske Dokumenter, der angik Grundejendomme, gaaet tabt. De eneste private Ejendomsbesiddere i stor Stil i det indre af Landet var tyrkiske Pashaer, som nu har forladt Landet uden at bekymre sig synderligt om deres Besiddelser, som de i øvrigt ikke udnyttede. Kun i Omegnen af Bengasi og Derna træffer man nogle Ejere af Have- og Markjorder, der rolig er blevne paa deres Ejendomme. Den italienske Regering har nedsat Kommissioner til Regulering af Grænserne baade for Privatejendomme, for de forskellige arabiske Stammers Omraader og for de Landstrækninger, der ingen særlige Ejere har, og som altsaa tilhører Staten. Disse Kommissioner er dog trods ihærdigt Arbejde ikke naaede ret langt frem, og nu dukker der tilmed nogle gamle tyrkiske Ejere

op, der gør deres Rettigheder gældende. Det er for Resten ikke Regeringen ukært, hvis de kan dokumentere deres Ejendomsret, da de i saa Fald i Reglen sælger deres Ejendomme igen til private.

Den allerstørste Del af Landet tilhører de forskellige Araberstammer eller Kabylerne, der imidlertid kun har ubestemte Forestillinger om de virkelige Grænser for deres Besiddelser og derfor som oftest ligger i indbyrdes Strid derom. Stammens Ejendom overlades de enkelte Slægter eller Familier til Brug, men kun en ringe Del af Jorden bliver ordentlig dyrket. Derfor er det blevet Skik, at ogsaa fremmede med Billigelse af Stammens ældste kan faa Tilladelse til at bruge uopdyrkede Arealer og endda uden Afgift, det vil sige, i Virkeligheden maa han erlægge en saadan i Form af Naturalier eller mere eller mindre værdifulde Gaver, men han maa kun dyrke etaarige Vækster. Efter Arabernes uskrevne Lov er den ubenyttede Del af Jorden fælles for Stammen. Planter En et Træ, saa tilhører Træet ham. Saa længe der altsaa dyrkes en Have paa Grunden, har Ejeren af Træerne ogsaa Ret til at disponere over Grunden. Men vilde en fremmed prøve paa at plante Træer paa det Jordstykke, der var overladt ham til Brug som Bygmark, kunde han være sikker paa, at hans Plantninger vilde blive revne op om Natten. At købe Jord af en Stamme har hidtil været umuligt, og i Tyrkernes Love var det forbudt at sælge Jord til de vantro. Dette Forhold vanskeliggør i høj Grad Kolonisationen. Man søger til en vis Grad at bøde paa det ved en Slags Forpagtning. Der oprettes en Kontrakt „Mongarsi“, der nu faar Retsgyldighed ved at anerkendes af den italienske Regerings Repræsentanter. Denne Form for Kontrakter, som jeg i 1921 har omtalt her i Tidsskriftet i min Artikel om Tripolis, stammer egentlig fra Berberiet. Forpagteren forpligter sig til at opdyrke hele det Stykke Jord, han faar, beplante det, indhegne det og grave Brønde. Ved den første Høst skal han derhos overlade den hidtidige Ejer et opdyrket Stykke af Jorden, hvis Størrelse retter sig efter Omkostningerne; derefter bliver Forpagteren retmæssig Ejer af Resten af Grunden. For Kolonister, der mangler Kapital, er det naturligvis en meget gunstig Maade at erhverve sig et lille Stykke Jord paa. Men foreløbig gaar Araberne i Cyrenaica dog nødig ind paa at afslutte saadanne Kontrakter med Europæere.

Naar Araberen har tilsaaet sin Mark paa Sletten, drager han som oftest med sine Hjorder op i Bjergene og opsøger de derværende Græsgange. Sin Mark kan han rolig lade ligge uden Tilsyn, da Begrebet Ejen-

domsret i den Henseende strengt respekteres. Men selv om Araberen saaledes foretager lange Vandringer, kan man ikke betegne ham som egentlig Nomade, da han holder over en ganske bestemt Inddeling af Tiden, følger bestemte Veje og stedse til bestemte Tidspunkter (Saanig og Høst) vender tilbage til Familieejendommen. Græsning er tilladt overalt; enhver kan lade sit Kvæg græsse paa en hvilken som helst Stammes Jorder saavel som paa Privatejendom, forudsat at de vedtagne Regler overholdes, og at der ikke gøres Skade. Hele denne Levevis kan ikke ændres, saa længe der ikke er indført en rationel Dyrkning af Jorden.

Ogsaa Faareavl, der dog er af særlig stor Betydning for Landet, staar paa et ret lavt Trin. De cyrenaiske Faar hører til Fedthalernes Race. Det er velbyggede, kraftige Dyr, der lever Sommer og Vinter i det frie og maa nøjes med, hvad Græsgangene byder. Paa den Aarstid, hvor der er smaat med Græs, magrer Dyrene stærkt af; men de kommer sig forbausende hurtigt, saa snart de atter finder rigeligere Føde. I disse gunstige Perioder danner der sig store Fedtknuder paa Halepartiet, og denne Evne til Fedtdannelse giver Anledning til en særlig Form for Faarehandel. Sent paa Efteraaret, naar Dyrene er magrest og derfor forholdsvis billige, bliver de opkøbte af Faarehandlerne, der tillige søger at faa saa mange drægtige Faar som muligt. Om Foraaret driver de saa de magre Dyr langsomt Øst paa langs Kysten. Græsset staar paa denne Aarstid særlig godt, og Faarene finder derfor saa rigelig Næring, at de efterhaanden bliver fede. Undervejs bliver Lammene født, og paa den Tid da Græsset paa Sletterne ved Kysten allerede begynder at visne, naar Kvæghandleren sit Maal i Ægypten med en Drift af fede Faar, forøget med de tilkomne Lam, og kan sælge Dyrene med god Avance. Paa denne Maade udføres der aarligt store Mængder Faar til Ægypten.

Det cyrenaiske Faar holdes navnlig for Kødets og Uldens Skyld, men ogsaa Mælken bruges meget baade som sød Mælk og i gæret Tilstand. Desuden kærnes der Smør af den ved at ryste den i Faarehuder, og af dette Produkt eksporteres der en Del til muhamedanske Lande. Ogsaa Faareost spises meget af Araberne, men er særlig yndet af Italienerne.

Før jeg forlader den første Terrasse, vil jeg blot i Korthed omtale det gamle Landbrugscentrum, Sletten ved Merg, det gamle Barka, ved Foden af den anden Terrasse, der danner dens Begrænsning mod Syd, medens den paa de andre Sider er begrænset af El Achdars skovklædte Højder. Sletten bestaar af 20,000 Hektarer udmærket Agerjord, hvoraf knapt en Tiendedel

er opdyrket. I Regntiden strømmer Vandet ned fra Højderne, stadig medførende ny Forvittringsprodukter af den røde Jord, der efterhaanden aflejres over hele Dalen, i hvis Midte der nu findes et over 40 Meter tykt Lag. Den tilstrømmende Vandmængde er saa stor, at der paa det dybeste Sted af Dalen har dannet sig en Sø (El Garig), der kun paa den tørreste Aarstid helt forsvinder.

Naar man paa Vejen fra Tocra har passeret det højeste Punkt og begynder at stige ned mod Sletten, bliver man slaaet af den yppige Flora og de bløde Linier i Landskabet. Mellem lave Klipper med talrige Ruiner af gamle Kasteller strækker sig vide Dalstrøg dækkede af terra rossa. Paa Romernes Tid maa denne Egn have være meget tæt befolket, da Ruinerne af Landejendomme og Villaer ligger i en indbyrdes Afstand af knapt $\frac{1}{2}$ —1 km. Ogsaa her er talrige Dæmninger og Cisterner. Bjærgskraaningerne er dækkede af Krat, hvorimellem enkelte store Johannesbrødræer rager op.

Byen Merg ligger paa en lille Hævning i Terrainet, omkranset af smukke Haver med høje Palmer og omgivet af en Mur. Lige før man naar Byen, ligger der to velbevarede Brønde med smukt udhuggede Stenindfatninger, der stammer fra den romerske Kejsertid, den eneste herværende Oldtidslevning, der er skaanet af Araberne. Brøndene er c. 50 Meter dybe og 2 Meter i Tværsnit. Byen, der har omtrent 2000 Indbyggere, faar endnu den Dag i Dag Hovedmassen af sit Drikkevand derfra. Rundt om paa Sletten og i Haverne er der iøvrigt anlagt mange nye Brønde.

Ved Indkørselen til Byen ligger den gamle tyrkiske Fæstning, som nu benyttes af den italienske Garnison. Hele den store Gaardsplads er opfyldt af græske og romerske Oldtidslevninger, der fremdrages overalt, hvor der foretages Jordarbejder. Man kan overhovedet ikke gøre sig noget Begreb om, hvad Jorden her gemmer af arkæologiske Skatte; men ingen har Interesse for dem. Største Delen af Bygningerne i den lille By er opført af antike Søjlerester, og der anvendes i det hele taget ikke andet Bygningsmateriale end hvad der tages fra Oldtidens Bygningsværker.

Byen har paa Grund af sine mange Haver en temmelig stor Udstrækning. Alle Haverne er omgivne af høje Hække af Opuntier, der med deres kødfulde, tornede Blade danner et uigennemtrængeligt Hegn, da de haarfine Tornspidser ved den mindste Berøring trænger ind i Huden, knækker og frembringer en sviende Smerte. Haverne, der navnlig bestaar af Mandel-, Aprikos-, Æble-, Pære-, Valnødde- og Morbærtræer samt

Vinstokke, gemmer helt de hvide arabiske Huse. Af Grøntsager dyrkes Tomater, forskellige Slags Græskar, Kaal m. m. Mange Steder er der ogsaa opstillet Bikuber, der leverer en rigelig Mængde Honning, som er kendt for sin fine Aroma.

Paa Byens Hovedgade ligger Moskeen; desuden en Del Butikker, hvis Indehavere næsten udelukkende er Jøder, samt nogle arabiske Kaffehuse. Midt paa Torvet staar et ældgammelt Morbærtræ, der med sin brede Krone danner som et Tag over det meste af Pladsen. Her sidder Araberne og de italienske Soldater timevis og nyder deres Kaffe. Omkring Torvet koncentrerer hele Handelen sig, saa her kan Beduinerne, naar de kommer ind fra Landet, afgøre deres Forretninger.

Fig. 3. Torvepladsen i Merg.

Ude paa Sletten dyrkes mest Byg, men dog ogsaa noget Hvede, der trives udmærket her. Ufficio Agrario har ved Merg en Forsøgsmark og et Lager af Landbrugsmaskiner og -redskaber, som udlaanes uden Betaling. Men selv det kan endnu ikke friste Araberen til at forsøge en mere tidssvarende Dyrkningsmaade. Han regner med, at han ved sit primitive Agerbrug i en tiaarig Periode kan have 5 gode Høstaar, 3 Middel- og 2 Misvækstaar. Middeludbyttet er for Hvedens Vedkommende omtrent 10 Fold, hvad der under de stedlige Betingelser naturligvis er alt for lidt. At gøde Markerne kender Araberen ikke til; han dyrker derfor aldrig en Mark 2 Aar i Træk. Som Følge deraf faar han heller aldrig Bugt med Ukrudt som Tidsler og vilde Artistokker, der vokser med en utrolig Frodighed. Ved en fornuftig Dyrkningsmethode kunde hele Sletten forvandles til en udmærket Hvedeager.

Merg har naturligvis sit Senuissikloster, et af de rigeste og mægtigste, det ejer en stor Del af de omliggende Jorder, hvoraf nogle er bortforpagtede til italienske Kolonister mod en vis Andel i Høstudbyttet.

Foruden Ager- og Havebrug drives der saavel paa Sletten som i de omliggende Bjergegne ikke saa lidt Faareavl. I gamle Dage var Barka berømt for sine Berberheste, der udførtes til alle Dele af Romerriget. Ogsaa i Tyrkernes Tid fortsattes Opdrætningen af dem i et Stutteri, der var underlagt Hæradministrationen, og hvorfra navnlig Officererne i den tyrkiske Hær blev gjort beredne. Men i Krigens Tid blev Avlsdyrene ført bort, og i Stedet findes der nu næsten kun Dyr af arabisk Blod, der i mange Henseender er ringere. Fuldblods Berbere er blevne en Sjældenhed og staar derfor i høj Pris. Det er meget udholdende og hurtige Dyr, der navnlig i det indre af Landet er efterspurgt af de rige Scheiker, da de er særlig egnede til den yndede Gazellejagt.

Vender vi os nu til den anden Terrasse, det egentlige cyrenaiske Højdeplateau, saa frembyder den et ganske andet Udseende end den første. Hvis man f. Eks. stiger op ad Højderne mod Messa og kommer ud af Skovdistriktet, ser man pludselig, saa langt Øjet rækker, en vidtstrakt, let bølgeformet Slette, der fuldstændig minder om en gammel engelsk Park. Den røde Muld er dækket af en yppig Græsvækst og rundt om staar store Grupper af Træer, kæmpemæssige Cypresser, Johannesbrød- og Oliventræer med ganske lidt Underskov. Græsarterne er navnlig den for Plateauet karakteristiske *Avena Carbata* og *Avena sterilis*, den vilde Havre, der her bliver næsten 1 Meter høj, og desuden flere andre Arter, f. Eks. en Umbrellifere, der indeholder Giftstoffer, som er skadelige for Kvæget. Det siges, at Faar, der er vante til at leve paa Højdeplateauet, undgaar denne Plante, medens de, der ikke kender den, æder den med Begær og snart efter dør af Kolik. Det er vanskeligt at afgøre, om det er den samme Plante som Oldtidens *Sylphium*, der spillede en væsentlig Rolle i Cyrenaicas Eksport, da den var en skattet Lægeurt. Saaledes betalte Cyrene til Rom en Afgift i *Sylphium*, som havde en Værdi af dens egen Vægt i Sølv. Men det berettes, at den sidste Sending afgik til Nero som en stor Kostbarhed, idet Planten paa den Tid næsten ikke mere fandtes i Cyrenaica. Den var saa berømt, at Cyrene anvendte den som Vartegn, og at den blev gengivet paa de fleste af Cyrenaicas Mønter. Efter disse at dømmes synes det netop at have været den nævnte giftige Umbrellifere. Græsgangene her paa Højsletten er iøvrigt de bedste i hele Landet, en naturlig Følge af den rigelige Regnmængde, der i 1921 beløb sig til 1100 Millimeter.

Medens jeg ikke naaede at besøge Cyrene og derfor kun kender den af Skildringer, fik jeg Lejlighed til

nærmere at bese Ruinerne af Messa, der ligger paa en lille Hævning i Terrainet ved en sprudlende Kilde. Af den tidligere rige og blomstrende Stad findes nu kun Fundamentterne af offentlige og private Bygninger. Byen synes at have været Centrum i en blomstrende Agerdyrkningskoloni, en Slags Haveby, thi Ruinerne strækker sig milevidt, ikke ordnede i regelmæssige Gader, men spredte i Grupper, hvorefter Vejene snor sig. Staar man paa Ruinerne af Forum, ser man, saa langt Øjet naar, Rækker af omtrent 2 Meter høje Stenblokke rage op som Monoliter, alle med en indbyrdes Afstand af 2—3 Meter. De fleste er Levninger af Kornmagasinernes Piller, mellem hvilke der har været lette Murstensvægge, som nu er helt forsvundne; enkelte er Resterne af Pumper, der hørte til de gamle Olje- og Vinperser.

Fig. 4. Ruinerne af Messa.

Den smukke Kirkegaard indeholder Grave fra forskellige Perioder. Man træffer der ældgamle prædioriske Gravkamre, græske, romerske og byzantiske Grave og Mausolæer. De svære Sarkofager er lige som Gravene for længst plyndrede. Laagene har Røverne ikke kunnet løfte af, de har da simpelt hen slaaet Sidevæggene itu. Bygningsmaterialet er en smuk, fast Kalksten, der har holdt sig godt. En medvirkende Grund hertil er, at disse Egne er fri for Flyvesand, der er i Stand til fuldstændigt at udhule og ødelægge Oldtidslevningerne af Sand- eller Kalksten. I Hania, Tolmetta og andre Steder ved Nordafrikas Kyst, hvor der er Flyvesand, har jeg set store Blokke af disse Stenarter fuldstændig udhulede af det fine Sand, der naar Vinden river det med sig og det træffer et svagt Sted i Stenen, borer sig ind og efterhaanden udhuler det indre, medens den glatte Yderflade staar næsten ubeskadiget; men et forholdsvist ring Slag er nok til at knuse den.

I Oldtiden var Højsletten saa tæt befolket og op-

dyrket i et saadant Omfang, at Kilderne alene ikke kunde yde tilstrækkeligt Vand. Romerne anlagde derfor kolossale Vandledning, som fra de højere liggende Egne førte Vinterregnvandet ned til Byen og Sletten. Resterne af disse Vandledninger, der er opførte af svære Stenblokke, strækker sig endnu kilometervidt som halvt underjordiske Hvælvinger. Det beviser i alle Tilfælde, at Betingelserne for Agerdyrkning ikke har kunnet være meget gunstigere den Gang. Kun er det muligt og vel ogsaa sandsynligt, at visse Dele af Højsletten den Gang var dækkede af Skov, og at Jordbunden derfor bedre kunde holde paa Fugtigheden, ligesom ogsaa Marker og Haver derved var beskyttede mod den tørre Ørkenvindes skadelige Virkninger. Dog kan der næppe

heller i Oldtiden have været Tale om virkelige Skovdistrikter paa de højest liggende Dele af Plateauet, dertil var de for stærkt udsatte for Søndenvinden.

En Hovedbetingelse for, at den unge Koloni Cyrenaica med sine mange hidtil uudnyttede Muligheder skal kunne bringes til at blomstre op paany, er, at der gives indvandrede Kolonister Sikkerhed for uforstyrret af politiske Omvæltninger at kunne nyde Frugten af deres Arbejde. Foreløbig forholder Kapitalen sig noget reserveret overfor Kolonisationsforetagender i Cyrenaica, men man maa haabe, at den italienske Regering vil vise sig i Stand til at ændre dette Forhold, saa at Kolonien atter kan blive til det, som den i Følge sine gunstige naturlige Forhold kunde være.

Blood Revenge, War and Victory Feasts among the Jibaro Indians of Eastern Ecuador.

By

Rafael Karsten.

Washington 1923.

Denne Bog, der er udgivet af Smithsonian Institution, Bureau of American Ethnology (Bulletin 79), indeholder saa interessante Oplysninger, at et kort Uddrag skal hid sættes.

Jibaro Indianerne, som i deres eget Sprog kaldes Shuara, bebø Urskovene rundt om de store Floder Pastaza, Morona, Upano-Santiago og deres Tilløb, Egne, der i politisk Henseende er delt imellem Republikkerne Ecuador og Peru.

De udgør de vigtigste Indianerstammer i Sydamerika, og deres Antal anslaaes til 15 à 20.000, men formindskes efterhaanden paa Grund af indbyrdes Krige. Jibaro'erne er delt i mange mindre Stammer, men de har ingen almindelig Stammeorganisation og anerkender ingen fælles Myndighed. De har dog i kritiske Tider forstaaet at gøre sig gældende over for de hvide som en samlet Nation. Saaledes forenede de sig i 1599 i en stor Opstand mod Spanierne, hvorved største Dele af den hvide Befolkning i de blomstrende Byer Sevilla de Oro, Logrono og Mendoza blev myrdet. Siden har de hvide ladet Jibaro'erne i Fred.

De hører uden Tvivl til Sydamerikas mest krigeriske Stammer. Krig og Blodhævn inden for Stammerne og Udryddelseskrig mellem Stammerne fortsættes ustandseligt og næres af deres Overtro samt hænger i

den Grad sammen med deres Livsanskuelse, at kun et mægtigt Tryk udefra, der efterhaanden forandrede deres Karakter, vilde være i Stand til at bevirke Forandring.

En Sejr over Fjenden betyder foruden Ære og Berømmelse tillige materielle Fordele. Er Fjenden dræbt, gælder det om at bemægtige sig hans Hoved, hvilket Trophæ foruden at vær et Tegn paa Sejr ogsaa tillægges en overnaturlig Betydning. Sejrsfesterne med alle deres mystiske Ceremonier udgør en vigtig Del af deres Religionsdyrkelse.

Børnene opdrages med Krig og Blodhævn for Øje, og er det ikke lykkedes for Manden selv at faa udført Blodhævnen, indprenter han tidlig og sildig sine Børn at udføre den, selv om Anledningen til den ligger flere Generationer tilbage i Tiden.

Børnene følger tidligt Faderen i Krig for at vænnes til Blodsudgydelse. Naar de træder ud af Børnealderen og skal optages blandt de voksne Mænd, fejres dette med en Fest, der kaldes Kusupani, og som hovedsagelig bestaar af Ceremonier, hvor Nydelsen af en narkotisk Drik spiller en Hovedrolle. Drikken udvindes af Barken af en Busk, Dabura arborea, der synes at have de samme giftige Egenskaber som Bella donna eller Opium.